ÑAPA
Weekendbijlage
van dagblad Amigoe
zaterdag 13 februari 2016

Aan de slag met het afvalprobleem

Pagina 8 & 9

Inhoud

Voorpagina 1

Inhoud 2

Uitgelicht 3

Ena Dankmeijer-Maduro 4&5

Literatuur 6&7

Aan de slag met het afvalprobleem 8&9

In het wild 10

Eten & drinken 11

Europa na de storm 12&13

Recht 14

Puzzels 15

Reizen 16

Foto van de week.

Ina Visscher stuurde deze prachtige foto in na een wandeling naar de top van Seru Bientu. Een belevenis, aldus de fotografe. "En je vraagt je af wie ooit deze palmboom heeft geplant..."

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com.

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

CORRECTIE Ari Manse

VORMGEVING Wendela Ataliede
Oscar Vanegas

Voorpaginafoto: Ken Wong

Aan deze Ñapa werkten mee:

Ingemara Bak, Judice Ledeboer
Marius Bremmer, Harley Offerman
Monique Casimiri, Edsel Sambo
Odette Doest, May Voges
Ko van Geemert, Miriam de Windt
Brede Kristensen, Ken Wong

Thuis.

Gran Marcha

Monique Casimiri

Vrolijk en uitgeslapen sta ik naast mijn bed. Carnavalszondag. De dag van de Gran Marcha. Ik ben er helemaal klaar voor. Het is weer even wennen. Wat nemen we mee en hoe nemen we alles mee? We zijn door vrienden uitgenodigd om bij hen aan de Roodeweg te komen staan. Als vanouds. Dit keer niet bij de santana, maar een klein stukje verderop. Samen met mijn zus pakken we een tas in met lekkers en drinken en we besluiten dat wat we missen ook op straat gekocht kan worden.

Bij het besluit om naar de Gran Marcha te gaan hadden we met het thuisfront al afgesproken dat we gebracht en gehaald zouden worden. De auto's ergens parkeren zagen we niet zitten, bovendien zouden we hem niet nodig hebben overdag.

Om twaalf uur zouden we weggebracht worden, want het zou om elf uur beginnen. Maar dat moment werd later en later. Ons vervoer was er nog niet, en niemand leek haast te hebben. Het werd niet eens heel veel later. Het werd half één dat we de auto in konden pakken om te vertrekken. Ik wilde zo snel mogelijk naar Otrobanda, want stel je voor dat we te laat zouden zijn. Dan waren we eindelijk, na jaren, weer eens met carnaval op het eiland, en dan zouden we het nog missen. Dat wilde ik niet laten gebeuren.

In alle kalmte en rust werd er gereden en zonder problemen kwamen we aan in Otrobanda. We konden tot aan de Roodeweg komen waar ik al meteen zag dat er nog weinig leven in zat. We waren veel te vroeg. Heel veel te vroeg. De mensen bij wie wij zouden staan waren er zelf nog niet eens. Op dat moment wist ik het, ik was vermakambadiseerd. En hoe. Hoezo op tijd beginnen? De stoet begon al te laat hoorden we en zou onderweg ongetwijfeld de nodige opstoppingen hebben gehad alvorens hij maar in de buurt van de Roodeweg zou zijn.

Uiteraard werd ik flink uitgelachen door mijn zus en vrienden, en terecht. En langzaamaan begon het allemaal weer te dagen. Natuurlijk duurt het altijd langer dan je denkt en een volgende keer zijn we zeker niet voor drie uur in de buurt van de Roodeweg. Voor nu was het niet erg. We zijn gaan lopen richting Welgelegen om de ambiente vast te voelen. Vele bekenden kwamen we tegen. Mensen die we al jaren niet meer gezien hadden. De warme zon op ons nog te witte lijf. De geur van barbecue vermengd met hier en daar een vleugje alcohol. We zijn weer thuis.

De stoet was geweldig. Al die kleuren, al die mensen, vele bekenden die meeliepen. Geuren van diesel die overstemd werden door de luide klanken schalmend uit alle muziekboxen. Ik kan er geen genoeg van krijgen. Met plezier kijk ik terug naar de foto's die gemaakt zijn en mentaal bereid ik me voor op de dinsdagavond. Even checken hoe laat die begint, zodat ik zeker weet dat ik op tijd zal zijn.

Uitgelicht.

Tijd voor bezinning

Het carnaval zit er weer op. Het is nu tijd voor bezinning tot Pasen dat dit jaar op 27 maart valt. Nog één keer nagenieten van de mooie beelden van de afscheidsoptocht van de kinderen en de Marcha di Despedida.

Foto's: **Edsel Sambo**

Ena Dankmeijer-Maduro laat

ENA Dankmeijer-Maduro overleed deze week op 95-jarige leeftijd. Ze schreef haar voornaam graag met hoofdletters. Een uiterst markante vrouw. Op de jaarlijkse vergaderingen van haar S.E.L. 'Mongui' Maduro Foundation had ze als enig bestuurslid de stukken op een iPad voor zich. Vorig jaar nog kocht ze een nieuwe iPhone 6 Plus. Ze laat in die stichting een mooie erfenis na voor de gemeenschap: 'Museum Rooi Catootje' in het oude landhuis en de 'Mongui Maduro Bibliotheek' in het moderne, onder architectuur gebouwde pand ernaast. Curaçao zal 'de señora' missen.

Tekst en foto's: **Marius Bremmer**

Ena Dankmeijer-Maduro (tien jaar geleden) toont een deel van haar bibliotheek, net nadat ze gezwommen heeft in het Spaanse Water.

Ze had belangstelling voor alles wat Antilliaans, joods, maritiem, charitatief, politiek of financieel-economisch is. Ze praatte even vloeiend Nederlands, Engels en Spaans als haar moedertaal: het Papiaments. Haar habitat was het terrein van de voormalige plantage 'Rooi Catootje', achter grote bomen. Tegen zonsondergang ging ze buiten zitten, met de dagbladen en een gin tonic.

Wie met de auto vanaf Zuikertuintje de ring opdraaide, had vaak geen weet van wat er zich rechts achter dat groen allemaal afspeelde. En omgekeerd waande je je bij haar huis ver van de bewoonde wereld.

Ena woonde er in een fraaie bungalow, naast het oude landhuis, op terrein dat al lang in handen van de familie was. Ze was zeer progressief en hield van modern, dat kreeg ze mee van haar man. "Een heel begaafde all roundpersoon", zei ze altijd. Eind jaren zestig maakte ze zelf het ontwerp voor een huis met een open keuken, midden in de woonkamer. Ze werden daarom toen een beetje voor gek versleten, maar het was een vooruitziende blik. Ze was ook een van de eersten op Curaçao met een schotelantenne voor betere tv-ontvangst. Die heeft ze als een klein monument tot haar sterven laten staan. Ze had nog maar nauwelijks van internet gehoord of ze stond al te popelen om ermee aan de slag te gaan. Internet werd haar hobby. Bankieren, beleggen, mailen, surfen, ze deed het een paar weken geleden nog!

Op 2 april 1946 trouwde de Antilliaans-joodse Ena Maduro met de Nederlands-Indische Emile Dankmeijer.

De eerste Maduro op Curaçao was de chirurg Mozes Levy Maduro, die in 1672 vanuit Amsterdam naar de West trok. Ena was de negende generatie Maduro op Curaçao. Ze werd in 1920 geboren op Scharloo, toen een chique buurt dicht bij de stad, met overwegend joodse bewoners. Haar vader was Salomon Abraham 'Mongui' Levy Maduro, haar moeder was Rachel Louise Brandao. Ze was enig kind. Als kleuter ging ze naar de Wilhelminaschool, vlak bij het stadhuis. Daarna ook daar naar de lagere school en de mulo. Ze kreeg later ook privélessen van de soeurs op Habaai: Engels, Spaans, Frans en pianoles van Shon Coco Palm.

MCB Bank

Het was een praktiserend joods gezin, ze ging met mijn ouders mee naar de synagoge Mikvé-Israel. Met haar moeder zong ze in het koor. Vader 'Mongui' Maduro werkte vanaf 1908 in het familiebedrijf S.E.L. Maduro & Sons, en in 1948 werd hij directeur. Tot zijn dood was hij er senior director. Daarnaast was hij een van de directeuren van de Maduro & Curiel's Bank (MCB).

Landhuis Rooi Catootje was hun tweede huis. Daar waren ze in de weekeinden en vooral ook in de warme maanden. Haar vader was haar grote voorbeeld. Zijn leven speelde zich af tussen zijn werkkamer in huis, op de zaak, de Rotary en weer zijn werkkamer thuis. Op een dag in 1967 – hij is nooit met pensioen gegaan – kwam hij thuis van de Rotary-lunch. Hij ging even liggen om wat uit te rusten en is niet meer wakker geworden. Van haar vader erfde ze aandelen in 'De Bank'. Mede daarom was Ena financieel onafhankelijk.

De oorlogsjaren waren bepalend voor haar verdere leven. Ena was met haar ouders in 1939 in Europa, vlak voordat de oorlog uitbrak. Haar neef George Maduro – naar wie later Madurodam werd genoemd – studeerde in die tijd in Leiden. Ze ging met hem stappen in Scheveningen, vertelde ze later vaak.

Het werd spannend, hun cruiseschip was in brand opgegaan en er moest plaats op een ander schip worden gevonden. Ze moesten maken dat ze wegkwamen uit Europa. Op 26 augustus 1939 stapte het gezin uiteindelijk in het Franse Le Havre aan boord van de 'Westerdam' van de HAL. Er ontstond een run op het schip, velen wilden hals over kop Europa verlaten. Vader Mongui moest op de grond slapen. Op 1 september viel Duitsland Polen binnen en verklaarde Engeland Duitsland de oorlog. De Tweede Wereldoorlog brak uit.

Eenmaal thuis kwam Ena voor halve dagen als vrijwilligster terecht bij de Koninklijke Marine, op het kantoor van de algemeen militair commandant in Fort Amsterdam. Ze deed er secretaressewerk en was codeerofficier. Als er luchtalarm was, haastte ze zich vanaf hun huis op Scharloo naar kantoor: ze kende de code en kon dan telegrammen ontvangen en versturen met een enigma, een soort tikmachine. Er werkten wel meer lokale vrouwen bij de marine, zoals Ena's nichtje Olga Lopez Penha.

De oorlogsjaren waren bijzonder. Op Scharloo gingen 's avonds schotten voor de jaloezieën en deuren. De grote raffinaderij van Shell was van levensbelang voor de geallieerden. Alles draaide op maximale capaciteit en dat had natuurlijk heel veel scheepvaartbewegingen van en naar Curaçao tot gevolg. De Tweede Wereldoorlog ontsloot in zekere zin de beschermde samenleving van Curaçao en ook die van de joodse gemeenschap.

Curaçao mooie erfenis na

HMS 'Van Kinsbergen'

Door de Tweede Wereldoorlog kwam het marineschip HMS 'Van Kinsbergen' naar de West. Dat werd een keerpunt in het leven van Ena, want aan boord bevond zich de Nederlands-Indische artilleriecommandant Emile Dankmeijer. In mei 1940 werd Dankmeijer de commandant der kustbatterijen op de Nederlandse Antillen. Hij wist bij het uitbreken van de oorlog met zijn mannen maar liefst acht Duitse koopvaardijschepen in beslag te nemen die voor anker lagen voor de kust van Curaçao en Aruba. Deze actie leverde Dankmeijer de onderscheiding op van Ridder in de Orde van Oranje-Nassau met Zwaarden. Daarna was de marineofficier druk met het escorteren van de vele geallieerde konvooien die Curaçao en Aruba aandeden. Tijdens het uitgaan kwam Ena haar Emile tegen. Ze dansten en ze vond hem betoverend.

Op 2 april 1946 trouwt de Antilliaans-joodse Ena Maduro met de Nederlands-Indische Emile Dankmeijer. Wie foto's van de jonge Emile 'Miel' Dankmeijer bekijkt, ziet in een oogopslag dat Ena een goede partij had gekozen: een aimabel ogende man, een stijlvolle persoon, vast en zeker met een zacht karakter, die zijn marine-uniform droeg alsof hij er mee geschapen was.

Ena richtte later zijn kamer in landhuis Rooi Catootje in met allerhande persoonlijke herinneringen. Hoge onderscheidingen zoals Officier in de Orde van Oranje-Nassau, maar ook een certificaat dat hij verdiende met schermen. En foto's uit de oorlog, van Emile en de bemanning van de kustbatterij 'Steenrijk' en van de bemanning van de HMS 'Van Speijk', een artillerie-trainingsschip.

Bibliotheek

Eind jaren veertig woonde het paar een tijdje in Den Haag, waar Emile een functie kreeg bij de Marinestaf. Hij eindigde zijn carrière bij de krijgsmacht als commandant van de marinebasis Parera op Curaçao. In 1953 werd Emile onderdirecteur van het familiebedrijf van zijn schoonfamilie: S.E.L. Maduro & Sons. Tot zijn overlijden in 1990 was hij actief in het Antilliaanse bedrijfsleven als oprichter van een veevoerbedrijf, van de Antilliaanse Verffabriek, van pluimveebedrijf 'E&E' (Ena & Emile) en mede-oprichter van Kentucky Fried Chicken. Samen met Ena ontwikkelde hij de villaparken Francia en Rooi Catootje. Dankmeijer overleed in 1990 en ligt begraven op de Joodse begraafplaats te Berg Altena. Daar werd speciaal toestemming voor gegeven, want Emile zelf was geen jood.

Vader 'Mongui' Maduro werd als kind op de lagere school door de onderwijzer op het idee gebracht om dingen te gaan verzamelen die met de toenmalige kolonie Curaçao te maken hadden. Hij begon met het verzamelen van werkelijk alles dat op papier staat: boeken, tijdschriften, krantenknipsels, maar ook menukaarten, programma's van variétévoorstellingen, allerlei mogelijke uitnodigingen, ansichtkaarten. Op zondagen zat haar vader met een grote schaar stapels kranten te knippen.

Na het overlijden van haar vader ging Ena verder met zijn levenswerk.

Ze voerde een actief aankoopbeleid op het gebied van Antilliana en Judaïca. Onder Antilliana verstond ze alles wat geschreven wordt door Antilliaanse en niet-Antilliaanse auteurs over de eilanden van de Antillen: romans, fotoboeken, reisgidsen, menukaarten, visitekaartjes, noem maar op. Daarnaast Judaïca: joodse gebedenboeken, boeken en geschriften, over de Antilliaanse joden en de joodse religie, vooral over de Sefardische (Spaans-Portugees joodse) gemeenschap. Ze ging daarvoor tot op hoge leeftijd jaarlijks zelf in Nederland en elders bij antiquariaten langs. "Ik ben goed thuis aan boord van de KLM Boeing 747", grapte ze dan.

Tot een paar weken geleden gaf Ena nog zelf leiding aan haar personeel. Ze had dagelijks overleg met Esther van Haaren-Hart, de directeur van het museum en van de bibliotheek.

Recente foto van Ena Dankmeijer-Maduro. Een echte dame: haar altijd goed gekapt, lippen gestift en de nagels gelakt. En druk in de weer met haar iPad.

Zilveren Anjer

Ze hield van verre reizen en van vakantie in haar appartement in Fort Lauderdale of in haar timeshare op Aruba. Een ingetogen levensgenieter, zo kun je haar noemen. Bescheiden voor zichzelf, royaal voor anderen. Daarnaast deed ze, net als haar moeder, charitatief werk. Ze zat in vele besturen, zoals van het Beatrixfonds en van het Joods Museum. Daar pronkte ze nooit mee, ook niet met de vele donaties die ze links en rechts deed daar waar noden waren.

"Ik zit elke dag in tijdnood", zei Ena vaak. Om fit te blijven toog ze tot een jaar of tien geleden naar haar zomerhuisje op Jan Sofat om er een duik te nemen in het Spaanse Water. Als er wat te vieren viel, pakte ze uit. Thuis, in de synagoge, in de bibliotheek.

Kroon op haar leven was de uitreiking in 2010 van de Zilveren Anjer, een onderscheiding van het Prins Bernhard Cultuurfonds. Die wordt jaarlijks uitgereikt aan personen die zich geheel onverplicht en onbetaald hebben ingezet voor de cultuur of het natuurbehoud in Nederland of in het Caribische deel van het Koninkrijk. Ena was toen niet meer zo goed ter been, 'maar als de koningin roept, dan ga ik', zei ze. Ze hees zich voor de uitreiking door koningin Beatrix nog één keer aan boord van haar geliefde KLM.

Haar laatste verjaardag vierde ze nog uitbundig. Vele genodigden stroomden naar Rooi Catootje om haar te feliciteren. Ze werden gefêteerd door een professioneel cateringbedrijf, onder begeleiding van live muziek. Haar oren werden minder, haar ene oog deed niet meer mee, maar het deerde haar weinig. Wat haar zorgen baarde was de toekomst van de joodse gemeenschap op Curaçao: "We zijn met nog maar zo weinig!" Op het laatst zat Ena in een rolstoel, maar het leven ging gewoon door. "Ik ben er nog!", riep ze als ze haar bezoek begroette. Maar nu is het stil geworden. Ze is er niet meer. Woensdag werd ze begraven naast haar geliefde echtgenoot op de Joodse begraafplaats te Berg Altena. Het joodse gebed na iemands overlijden zegt het zo: "Moge haar ziel gebundeld zijn in de bundel des levens."

Ena Maduro met haar nicht Olga Lopez Penha, tijdens de Tweede Wereldoorlog, op het kantoor van de algemeen militair commandant in Fort Amsterdam.

Schrijven met het hart van een

Sjoerd Kuyper: "Vanaf 2004 komen we elk jaar een week of zes naar het eiland."

Sjoerd Kuyper begon zijn carrière als auteur voor volwassenen, maar spoedig ontdekte hij zijn talent voor het schrijven van kinderboeken. Vele prijzen en nominaties verder – onder meer voor het boek De duik, waarin de Pontjesbrug een hoofdrol speelt – ontmoeten we hem op zijn geliefde eiland Curaçao.

Tekst: **Ko van Geemert** Foto: **Ken Wong**

Sjoerd Kuyper werd op 6 maart 1952 geboren, in Amsterdam. Jammer dat het in Amsterdam was, vindt hij, en ook vindt hij het nog altijd jammer dat hij niet naar zijn opa vernoemd werd.
"De eerste twee jaar groeide ik op in Amsterdam, daarna verhuisden we naar Berkhout, een klein dorp bij Hoorn. Ik heb daar een heerlijke jeugd gehad. Je kunt erover lezen in mijn boeken over Robin (in 2012 gebundeld in De grote Robin, red.). Bijna alles wat er in die boeken staat is echt gebeurd, ik ben die Robin, bofkont in het paradijs. Van mijn negende tot mijn vijftiende jaar woonden we in Oostvoorne, een dorp op de Zuid-Hollandse eilanden. Later zijn we nog naar Winkel verhuisd, een dorpje in Noord-Holland. Ik ben erg gaan houden van het leven in een dorp."
Precies op zijn tiende verjaardag kreeg hij een broertje: Hans, die vernoemd werd naar opa Johannes.
"Ik had een sterke band met mijn opa. Toen ik in Amsterdam ging studeren ging ik elke week bij hem en oma eten. Opa en ik dronken samen een borreltje, oma gaf me bij het afscheid altijd een rookworst mee. In 1970 overleed opa, hij was al erg zwak geworden. Toen ik vlak voor zijn dood bij hem op bezoek kwam, moest ik hem tillen, zelf kon hij het bed niet meer uitkomen. Hij schaamde zich daarvoor. Oma ging voor hem staan, hij legde zijn handen op haar schouders en ik ondersteunde hem van achteren. 'Polonaise, polonaise', zong hij."

"Die avond stond ik alleen bij een bushalte in een buitenwijk van Amsterdam waar het altijd waait, met een verse rookworst op zak. Ik dacht eraan hoe ik opa in mijn armen had gedragen, zoals hij mij lang geleden gedragen had. Ik dacht aan alle dingen die we samen hadden gedaan en die ik later, veel later, heb opgeschreven in de boeken over Robin. Je begrijpt dat ik jaloers was toen ik hoorde dat broertje Hans naar opa Johannes vernoemd was." Zijn vader heette ook naar hem: Cornelis Johannes. In 1976 trouwde Kuyper met Margje. Ze kregen twee kinderen: in 1986 dochter Marianne en twee jaar daarvoor een zoon, die ze natuurlijk naar opa vernoemden: Joost Johannes.

Muzikaliteit

"Mijn ouders zaten allebei in het onderwijs, ze waren juf en meester. Mijn vader was een rasverteller, ik herinner me nog zijn verhalen over de 'onderwaterkabouter'. Hij schreef ook wel, gedichten. Het is niet zo verwonderlijk dat zowel mijn zus Trudy (zij is poppenspeelster) als mijn broer Hans (hij schrijft) en ik voor kinderen zijn gaan werken.
In Oostvoorne ben ik begonnen met schrijven. Verhalen, gedichten, liedjes. Mijn eerste verhaal schreef ik omdat het moest: een opstel op school. Maar ik vond het leuk om te doen, en het werd meteen een vervolgverhaal van achttien bladzijden. Ik kreeg van de meester een 6 voor schrijven en een 7 voor het verhaal. Die meester was trouwens mijn vader; ik zat in de laatste drie jaren van de lagere school bij hem in de klas en ik moet zeggen: we hebben dat alle twee goed doorstaan.
Ze vragen me wel eens: welke schrijvers vond je vroeger goed of door welke schrijvers ben je beïnvloed? Mijn antwoord is dan altijd: ik ben niet zozeer door schrijvers beïnvloed, maar meer door zangers, zoals Bob Dylan, Donovan, Boudewijn de Groot, Neil Young, Lou Reed. Door hen leerde ik ook een beetje gitaarspelen, maar dat doe ik allang niet meer.

kind en de hand van een man

Maar natuurlijk heb ik veel gehad aan mijn gitaarspel en zang. Je kunt geen teksten, zelfs geen gedichten schrijven als je geen gevoel voor ritme en melodie hebt. Zelfs mijn proza zingt. De laatste tijd maak ik liedjes met Tjeerd Oosterhuis (componist, zoon van priester-dichter Huub, broer van zangeres Trijntje, red.), onder andere 'Hallo wereld'. We gaan met niks zijn studio in en komen er uit met een nieuw nummer. Bij iemand als Tjeerd kun je niet aanschuiven als je niet muzikaal bent."

Debuut

Het nummer 'Hallo wereld' werd geschreven als themalied voor de Kinderboekenweek 2012 en staat op het album Hallo wereld - 33, het 33e album van 'Kinderen voor Kinderen', het kinderkoor van de Nederlandse omroep VARA, die sinds 1980 jaarlijks een album uitbrengt met nieuwe kinderliedjes.

Sjoerd Kuyper debuteerde met gedichten voor volwassenen, in 1973 verscheen zijn debuut Mooie gedichten, gevolgd door Ik herinner mij Klaas Kristiaan (1974) en Handboek voor overleden knaagdieren (1975). Daarover zegt hij:

"Klaas Kristiaan was een soort imaginair vriendje dat ik had toen ik begin twintig was. Ik was wat laat in sommige dingen. Handboek voor overleden knaagdieren was een krankzinnige bundel, écriture automatique, direct opschrijven wat er in je hoofd opkomt. Ik ben daar niet meer zo voor. Het is een wonder dat iemand het boek heeft willen uitgeven. Ik had en heb niets met overleden knaagdieren, ook niet met dieren die aan overledenen knagen."

In 1975 schreef hij, samen met Burny Bos en Gerard Brands, zijn eerste kinderboek: Het boek van Ko de boswachter.

Wat moet een kinderboekenschrijver kunnen dat niet noodzakelijkerwijs vereist is bij het schrijven voor volwassenen? Kuyper: "Dat hij zich vlijmscherp herinnert hoe hij zelf was als kind; dat hij door de ogen van dat kind naar de wereld kijkt als hij aan het schrijven is; dat hij – ik citeer nu mijzelf – schrijft met het hart van een kind en de hand van een man. Schrijvers voor volwassenen die zich voor de lol of de poen aan een kinderboek wagen, gaan meteen op hun hurken zitten en schrijven dan van toedeloe en pruttel pruttel en er was eens een schattig hagedisje – en daar zit dus geen kind op te wachten. Echt niet! Daarom durf ik deze stelling wel aan: sommige kinderboekenschrijvers (denk aan Toon Tellegen en Guus Kuijer) kunnen ook goede boeken voor volwassenen schrijven, maar niet één schrijver voor volwassenen kan een goed kinderboek schrijven."

Curaçao

"In 1994 kwam ik voor het eerst op het eiland, tijdens de Kinderboekenweek, samen met collega's als Paul van Loon, Hans en Monique Hagen, Jacques Vriens en Anke de Vries. We logeerden in het Hilton Hotel, en daar is een glazen lift. Toen ik daarin zat, was ik verloren: ik zag de blauwe oceaan, zag de warmte bijna. Ik was nog nooit verder geweest dan Frankrijk en Griekenland, en dan dit. Ik was onmiddellijk geraakt door de schoonheid van het eiland en voelde me direct welkom en thuis. Dat komt natuurlijk ook door de historische band. En mijn opa was hier al geweest! In 1916, als matroos.

Vanaf 2004 komen we elk jaar een week of zes naar het eiland. We hebben zelfs overwogen om hier te gaan wonen, maar vooral onze kinderen, die toen net gingen studeren, hielden ons in Nederland. We mijmeren hier veel en we maken plannen. We komen altijd met zoveel ideeën thuis dat je aan de rest van het jaar niet genoeg hebt om ze uit te voeren."

De band met Curaçao is in de loop der tijd nog versterkt door zijn relatie met de Curaçaose schrijver Roland 'Ròi' Colastica, die hij in Nederland had ontmoet: "Dat was in een bibliotheek in Amsterdam waar we allebei optraden, zo'n 25 jaar geleden. In 1994 hebben we elkaar beter leren kennen en daarna is onze vriendschap gegroeid. Toen mijn zoon zijn havo had gedaan, nam hij een jaar vrij. Hij heeft toen een maand of drie bij Ròi in huis gewoond en in die tijd is Ròi een tweede vader voor hem geworden. Ze zaten soms tot vier uur 's nachts te praten op de porch. Dus toen waren we nog familie ook! Hoogtepunt was de periode, een aantal jaren geleden, waarin ik Roland coachte bij het schrijven van zijn roman Vuurwerk in mijn hoofd. Ik heb daarover geschreven in mijn boek Kwaaie verhalen van liefde. Dat stuk heet 'Twee harten op één tafel'. Dan snap je het wel."

Volgt hij de Curaçaose literatuur op de voet? Kuyper: "Ik moet bekennen: ik lees niet zo veel meer, na een dag hard werken ben ik nogal moe van zinnen en woorden en letters. Vroeger las ik als een bezetene, nu dus niet meer. Maar de hoogtepunten van de Curaçaose literatuur ken ik: Debrot, Marugg, Van Leeuwen, Frank Martinus Arion, Sonia Garmers. Frank kwam ik vaak tegen in de tijd dat hij zijn meesterwerk Dubbelspel schreef. We hadden dezelfde uitgeverij, De Bezige Bij, en daar werd op vrijdagmiddag altijd spontaan behoorlijk geborreld. Daar schoven hij en ik graag aan. Mooie dagen waren dat, nu meer dan veertig jaar geleden. Sonia ken ik ook. Zij was de derde oma van onze kinderen. Zo gaat dat hier. Ik word daar erg blij van. Maar laat ik vooral de boeken van Miep Diekmann niet vergeten, uiteindelijk toch ook een schrijfster van Curaçao (een van haar boeken speelt zich voor een deel af op de Pontjesbrug: En de groeten van Elio, uit 1961, red.). Sommige heb ik in mijn jeugd al gelezen. Prachtig vond en vind ik ze. Miep is een groot voorbeeld voor mij, door haar manier van schrijven en haar engagement."

In 2014 publiceerde Sjoerd Kuyper De duik, prachtig geïllustreerd door Sanne te Loo. Het kreeg diverse prijzen met fraaie titels als: Glazen Globe en Vlag en Wimpel. Hij kwam op het idee voor het boek op het terras van restaurant De Gouverneur, met uitzicht op de St. Annabaai: "Ik dacht: dit is de mooiste plek van de wereld. Ik keek naar de Pontjesbrug, zag de gaten eronder en toen schoot me zomaar te binnen dat een jongetje daar het water in duikt en terug zwemt in de tijd..."

Het is zijn eerste boek dat zich op Curaçao afspeelt en gezien zijn liefde voor het eiland vast niet het laatste.

In Landhuis Bloemhof vindt donderdag 25 februari een literaire avond plaats waaraan Sjoerd Kuyper en Ko van Geemert zullen deelnemen.

Letra

Larry Levis

Van Larry Levis is vorige maand postuum verschenen: The Darkening Trapeze, Last Poems. Larry Levis (1946-1996) behoorde tot de categorie dichters is die moeilijk in een hokje is te plaatsen, die niet tot een stroming of beweging behoort, maar die toch een grote invloed op andere dichters uitoefende en een groot lezerspubliek had. Waarom? Omdat hij in zeer verrassende en verstaanbare taal bijzonder herkenbare ervaringen tot uitdrukking wist te brengen. Niet alleen heeft zijn poëzie een sterke evocatieve kracht, maar ook een indirect evocatieve kracht, dat wil zeggen dat ook zijn eigen persoon erin naar voren komt. Levis werd op het platteland in een wijnbouwersgezin geboren. Hij ging veel om met Mexicaanse gastarbeiders. Het kostte hem moeite het onderwijs te doorlopen, maar het lukte hem ten slotte toch om vrij moeiteloos te eindigen als een zeer geziene professor in de Engelse literatuur in Virginia. Hij overleed op nog jonge leeftijd aan een hartinfarct. Kortgeleden kwamen zijn laatste, nog ongepubliceerde gedichten uit, eindelijk. In The Darkening Trapeze, Last Poems, door zijn vriend David St John verzameld. Er zitten vele prachtige dichtregels en kleine (stukken?) gedichten tussen. Zoals:

life has no witness
When I whisper to myself
"No, nothing there,"
Casting the flashlight over
The black drift of trees,
And the blacker, drifting sky.

Else Kemps

De poëzieweek 2016 voor het Nederlandse taalgebied is afgerond. Er waren maar liefst ruim 10.000 inzendingen voor de prijs van 10.000 euro. De jury wist daaruit een keuze te maken. De twintigjarige Else Kemps won de zevende editie van de Turing Gedichtenwedstrijd. "Dit gedicht kenmerkt zich door een efficiënte compositie in woord en beeld, bijzondere humor en het talent om iets groots op laconieke toon aan de orde te stellen. De beelden zijn terloops geformuleerd, waardoor het gedicht bijna even grijpbaar als ongrijpbaar is", aldus de jury over het winnende gedicht. En dit was het verrassende en originele gedicht:

"En of het zo door kan gaan"

Het verschil tussen wachten
en verwachten leerde je
van een kat die twee keer van
huis liep en maar één keer terugkwam.

Je denkt aan de zuurstofflessen
die je opa kunstmatig in coma
hield.
Of het zo door kon gaan, vroeg
je tante steeds, en op Google
Maps

heeft zijn fiets nog drie jaar
voor de deur gestaan. Daarna
was er
S, de man die zei niet verder
te willen en daarom al die tijd
gebleven is.

's Nachts vertel je hem over de
keer dat iemand je uitschold
voor 'hoer' omdat je stilstond
op een zebrapad. Alles wat hij
zegt
is dat 'lopen' in het Russisch
twee werkwoordsvormen
heeft,
afhankelijk van of men een
bestemming heeft of niet.

Else Kemps tijdens de prijsuitreiking van de Turing Gedichtenwedstrijd.

Aan de slag met het afvalprobleem

Als we niets doen kan de Landfill nog tien tot vijftien jaar mee, stelt de Duitse Dorian Luh (25) die onlangs een onderzoek heeft gedaan naar de toekomst van de Landfill. "Met het afvalsysteem dat er thans is komt alles bij de Landfill terecht en dat gaat problemen geven. Het gaat er niet om dat er geen afval meer naar de Landfill gaat, want je hebt altijd afval, maar het gaat erom dat de levensduur van de Landfill moet worden verlengd."

Tekst: **Judice Ledeboer** Foto's: **Ken Wong**

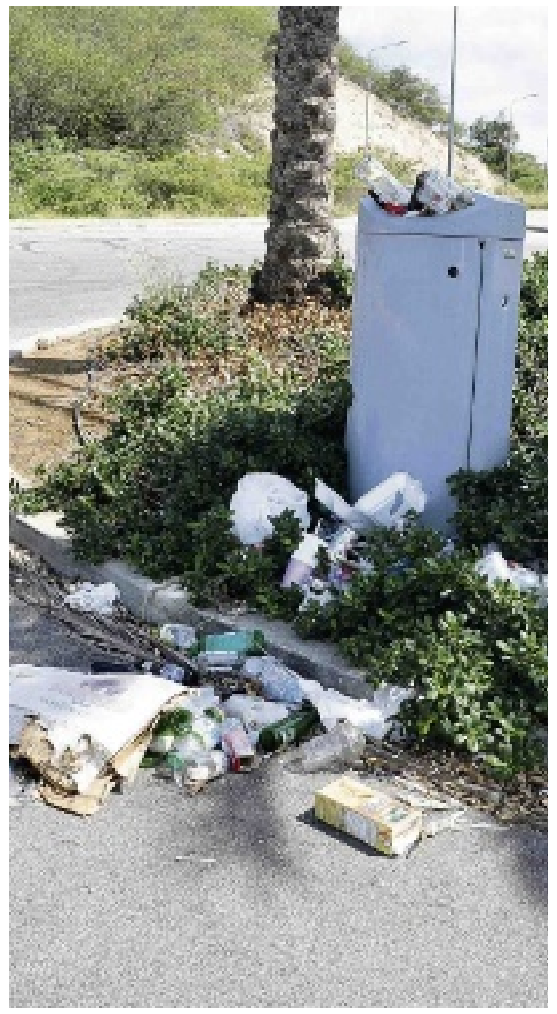

A Dorian Luh studeert Sustainable Energy Technologies in Duitsland en deed dit onderzoek voor zijn masteropleiding. Doel was om met een plan te komen om de levenscyclus van producten duurzamer en meer recyclebaar te maken, waardoor de hoeveelheid afval minder wordt. Hij stuitte echter op een lokaal probleem. De onwetendheid inzake het begrip afval en het bewustzijn van de bevolking op het gebied van omgang met afval. Volgens Luh zijn er twee problemen. Het eerste is al het afval dat op de Landfill komt en het tweede probleem is dat niet alles op de Landfill terechtkomt. Afval dat niet op de Landfill komt ligt in de kunuku of op illegale afvalstortingsplaatsen en er belandt veel in de zee. Dozen, plastic, huishoudelijke apparaten, meubels, betonnen platen, huishoudelijk afval enzovoort. Dit is een groot probleem en het heeft grote gevolgen voor de bevolking en het milieu.

Luh: "Volgens mij is het helemaal niet zo moeilijk. De consument heeft afval en doet dat in afvalcontainers en dan komt het vanzelf op de Landfill terecht. Maar helaas zijn er mensen die dat niet doen en dumpen afval in de vrije natuur. Er is veel wind hier op Curaçao en daardoor belandt er ook veel in de zee, vooral lichte producten, zoals foam bakjes, plastic en papier. Dit is vies en het geeft veel schade aan de onderwaterwereld."

Volgens Luh zijn de mensen en ook de toeristen zich niet bewust van de gevolgen. "Voor hen geldt: out of sight, out of mind."

Afval gescheiden inleveren

"Het punt is dat de mensen niet weten hoe ze afval moeten scheiden. Selikor heeft op verschillende plekken punten om afval gescheiden af te geven, maar veel mensen weten die punten niet. Vanuit particulier initiatief worden er ook mogelijkheden gegeven om afval gescheiden in te leveren. En wat velen ook niet weten is dat men op de Landfill alles gescheiden kan inleveren. Helaas belandt het wel weer allemaal op de Landfill. Men weet niet wat men er verder mee moet doen."

Er wordt al twaalf jaar gepraat om energie uit afval te halen. Van afval naar energie, maar het project komt niet van de grond. Het scheiden van afval staat op Curaçao nog in de kinderschoenen.

Het afvalsysteem zoals dat er nu is, is gebaseerd op lijnmanagement. Dat wil zeggen dat er productie van afval is en dat afval, wat het ook is, op de Landfill belandt. In veel landen wordt restafval van huishoudens en ander recyclebaar afval grotendeels verbrand in afvalverbrandingsinstallaties (AVI's) alvorens het afval is gescheiden. Een streng beleid op het gebied van gescheiden afval aanbieden zorgt er ook voor dat afval voor een groot deel gescheiden wordt aangeboden. Glas, papier, chemische stoffen en dergelijke worden allemaal apart verwerkt. Op Curaçao is men altijd onzorgvuldig omgegaan met het storten van afval. In de loop der jaren is er wel al het een ander veranderd, maar afval wordt nog steeds gedumpt in de zee. Er vinden ook nog steeds open (illegale) afvalverbrandingen plaats en we hebben het asfaltmeer waar in het verleden chemisch afval uit de raffinaderij is gedumpt.

"Ik schrik ervan als ik zie wat mensen uit hun auto gooien"

Selikor heeft een centrale rol bij de verwerking van afval. Er is een concept-Landsverordening Vaste en Chemische Afvalstoffen die gebaseerd is op de Europese Afvalstoffenlijst (Eural-lijst) waar 800 verschillende afvalstoffen op vermeld staan. Deze is echter nog niet aangenomen. De verwerking van vaste en chemische afvalstoffen is en blijft een probleem als er niets gedaan wordt. Er zijn wel al bepaalde regels omtrent het ophalen en vernietigen van chemisch- en ziekenhuisafval. Dit afval moet bijvoorbeeld altijd gemeld worden bij Selikor. Er is ook meer inspectie en er worden contracten voor het ophalen en de verwerking van afval afgesloten. Er is tevens een transportdienst die afval ophaalt. Op de Landfill wordt vooral solide afval verwerkt, maar helaas werkt de vuilverbrandingsinstallatie nauwelijks. Vloeibaar afval wordt in Klein Hofje verwerkt maar verdwijnt ook in het riool en in septic tanks. Ook wordt dit regelmatig in de zee gedumpt.

"Op andere eilanden vindt ook veel verbranding van afval plaats, dikwijls dicht bij scholen en woonwijken en dat geeft enorme overlast. Als hier niets gedaan wordt gaat het ook hier hoe langer hoe meer gebeuren, met alle gevolgen van dien", aldus Luh.

"De afvalberg kan flink kleiner. Vanzelfsprekend is minder afval produceren goed voor het milieu. Dat is nog beter dan afval hergebruiken of verwerken. In de Verenigde Staten waren die foam etensbakken een groot probleem. Deze verteren niet. Ook op Curaçao worden deze bakken veel gebruikt. In de VS werd het gebruik ervan verboden. Men moest producten gebruiken die kunnen verteren. Dit verbod werkte. En wat betreft glas het volgende: zet statiegeld op glaswerk. Een paar kleine eilanden in het Caribisch gebied doen dat al. De importeurs moeten dat regelen. Er worden te weinig goede ideeën om de berg afval tegen te gaan geïntroduceerd. Dat heeft altijd met geld te maken. Maar uiteindelijk moet je ergens een offer doen om weer een voordeel te behalen."

Volgens Luh moet de consument veel bewuster worden gemaakt over het produceren van afval, het verminderen van afval en hoe er gescheiden afval kan worden aangeleverd. "Dan moeten de mensen natuurlijk wel weten waar ze naartoe moeten met het afval. De huidige generatie kun je niet zo snel veranderen, maar je kunt de kinderen opvoeden door bewust om te gaan met afval. Er vinden regelmatig clean-ups plaats en daar helpen kinderen ook aan mee. Dan moet je die kinderen ook leren waarom ze het doen. Je kunt dit meenemen in je educatiesysteem op scholen: hoe leer je met afval om te gaan? Mensen zien het niet als slecht als je glas in de afvalbak met ander afval gooit. De nieuwe generatie kan dat leren. Je kunt er niet vroeg genoeg mee beginnen. Je verandert een mentaliteit niet als je er niet bij de opvoeding mee begint."

Luh wijt dat niet-bewustzijn inzake de gevolgen van veel afval aan het feit dat men het begrip 'afval' niet begrijpt. "Als je dat niet leert doe je ook niets. Ik schrik als ik zie wat mensen uit hun auto gooien. Hele zakken met afval, lege foam bakken, lege blikjes enzovoort. Het lastige is dat je mensen er niet op kunt aanspreken als ze niet geleerd hebben dat je afval niet zomaar uit je auto of in de kunuku moet gooien."

Volgens Luh heeft de overheid hierin een taak te vervullen. "De bevolking moet bewust worden gemaakt van de gevolgen van het dumpen van afval in de natuur en in de zee. Ook op het gebied van toerisme valt hier nog veel te behalen. De toeristen zijn hier maar twee weken en het kan ze niet veel schelen. Het maakt natuurlijk wel een slechte indruk als er zoveel vuil langs de weg in de kunuku ligt. Helaas doen toeristen ook mee aan vervuiling. Ik zie regelmatig dat er lege flesjes en blikjes op het strand achterblijven na een stranddag. Dat is echt verschrikkelijk. Het gaat om kleine dingen, maar alle kleine dingen bij elkaar maken een berg afval. Een flesje verteert niet."

"In de VS zijn foam etensbakken verboden."

Volgens hem zijn er wel oplossingen, maar niet alle oplossingen zijn praktisch. Hij ziet de beste oplossing in het veranderen van denken over afval door het vergroten van het bewustzijn inzake afval. Hij noemt het initiatief van de organisatie van Funmiles dat als men flessen inlevert bij de Landfill men dan Funmiles kan krijgen.

Energie uit afval

Ook het halen van energie uit afvalverwerking gebeurt op Curaçao niet voldoende. Luh: "Het eiland is goed voor het verkrijgen van energie uit de wind en de zon. De overheid moet het voor de consument meer aantrekkelijk maken om daar aan mee te werken. Ook met het recyclen van producten kan veel bereikt worden. Verbied overal de plastic zakjes. Die worden nog steeds veel gebruikt en omdat die zakjes zo licht zijn, vliegen ze zo de natuur in. Maak het aantrekkelijker voor de consument om met eigen tassen te komen. Ondernemers moeten daar ook meer over nadenken en de consument stimuleren om eigen tassen mee te nemen. Ik geloof er echt in dat er veel te doen is, maar alles heeft met meer bewustzijn inzake afval te maken."

Afval kan ook waardevol zijn. Afval is de basis voor nieuwe producten. Gemiddeld gooit de consument 500 kilo afval weg. 80 procent kan gescheiden worden. En er kan veel hergebruikt worden. Men zou spullen ook langer moeten gebruiken. Dan zijn er minder nieuwe grondstoffen, water en energie nodig en dat maakt het verschil in de hoeveelheid afval.

Luh: "Inzake afvalverwerking zal men op de lange termijn moeten denken. Er wordt nog te veel op de korte termijn gedacht en dat zal uiteindelijk problemen gaan geven met de toekomst van de Landfill, want afval zal er altijd zijn. Het gaat er echt om hoe je ermee omgaat."

Zo voorkom je afval:

Gun je spullen een lang leven.

Koop duurzame en kwalitatief goede spullen. Deze gaan langer mee.

Onderhoud en repareer spullen.

Breng nog bruikbare of makkelijk te repare
ren spullen naar organisaties die deze spullen weer verkopen of weggeven. Denk hierbij aan kleding, beddengoed, speelgoed of meubilair, maar ook elektrische apparaten.

Oud gereedschap kan vaak nog hergebruikt worden.

Verkoop, ruil of geef gratis weg via internet.

De plastic tasjes zijn door de supermarkten in de ban gedaan. Neem consequent eigen boodschappentassen mee, zodat je niet steeds nieuwe hoeft te kopen.

De pelikaan

Mijn favoriete pelikaan was Albert. Was… want ze is onlangs toch nog overleden aan een hardnekkige schimmelinfectie. Ze was bezig aan haar 'vijfde leven' so to speak, aangezien ze herhaalde keren aan het randje van de dood heeft gestaan.

Gewond binnengebracht, als jonge vogel, verschillende complicaties en botulisme overleefd. In haar korte leven heeft Albert vele schoolkinderen van dichtbij laten zien hoe cool onze natuur en fauna zijn. Ze was helemaal gewend aan haar leven als wildlife mascotte van onze stichting FDOC, ter bevordering van onderwijs en begrip voor ons unieke wildlife op Curaçao.
Veel kinderen wisten niet dat we vogels hebben in de natuur die voornamelijk vis eten, intelligent zijn en slachtoffer kunnen worden van onoplettende of bewuste vervuiling van de natuur. Het uitleggen van hun unieke anatomie, aan kinderen van kleuterleeftijd tot middelbare scholieren. Haar uitje naar Jan Thiel met de boys van Direct. She did it all!
Pelikanen hebben een speciaal plekje in mijn hart. Ik zal mijn regelmatige uitjes met haar naar het strand zeker missen. RIP Albert.
Op alle Benedenwindse eilanden komt de bruine pelikaan (Brown pelican) voor. Niet alleen hier maar ook langs de hele zuidkust van de Verenigde Staten tot Californië aan toe. In Amerika heb je ook nog een andere, grotere pelikaansoort: de witte pelikaan (White pelican), Pelecanus erythrorhynchos. De Latijnse naam van onze pelikanensoort is Pelecanus occidentalis.
Er was een tijd dat ze vrij zeldzaam waren, een jaar of dertig geleden. In de VS is aangetoond dat onder andere vervuiling als gevolg van insecticiden een grote rol heeft gespeeld in het bijna uitsterven van de Brown pelican. Gelukkig heeft het stoppen van gebruik van pesticiden zoals DDT in de Verenigde Staten geleid tot de opmars van hun aantallen in het wild. DDT tastte met name de eierschalen aan, waardoor de kuikens niet of zwak ter wereld kwamen.
Plekken zoals het Sea Aquarium waarbij de pelikanen regelmatig vis 'stelen' hebben er ook voor gezorgd dat ze zich makkelijker konden voortplanten en hun jongen van vis voorzien. Als ze volwassen zijn, zijn de mannetjes en de vrouwtjes niet van elkaar te onderscheiden door het verschil in de kleur van de veren, zoals bij andere vogelsoorten vaak wel het geval is. Toen ik klein was dacht ik dat de mannetjes een witte kop hadden, maar dat was dus niet zo. Waar ze wel in verschillen, is de lengte van de snavel. De jonge dieren zijn grijs van top tot teen met een wit-grijze buik, naar gelang ze ouder worden wordt de kop wat geliger. In het broedseizoen verandert de kleur op hun kop en is een gedeelte van de kop en nek wit.
Pelikanen hebben vier tenen en daartussen zit een web. Hierdoor kunnen ze gemakkelijk rond peddelen. Het dikke pak veren dat ze regelmatig invetten zorgt ervoor dat ze heel makkelijk blijven drijven. Doordat ze hun ogen ook vrij ver in hun kas draaien kunnen ze met minimale inspanning heel veel overzien, ook wat er achter hun gebeurt.
Door hun grappige waggelende loopje worden pelikanen vaak aangezien voor een soort eend, maar dat zijn ze echt niet. Ze zijn vrij intelligent en hebben een goed gevoel voor richting. Ze wegen tussen de 1,5 en 3 kilo. Ze eten met name vis maar schaaldieren worden ook versmaad. Er

Albert de pelikaan.

zijn verschillende vangtechnieken. De jongere vogels zwemmen vaak met hun bek open waarbij ze een heleboel kleine visjes opscheppen. De eerste keer dat ik een jonge pelikaan onder narcose bracht voor een kleine verwonding braakte hij alles uit, inclusief een hele school babyvisjes van ongeveer 1 cm lengte. Wat heel typisch is voor (volwassen) bruine pelikanen is hun duiktechniek waarbij ze, met de snavel eerst, de zee in duiken om vis te vangen. Ze hebben een vrij grote zak onder hun onderkaak. Daarin kunnen ze makkelijk 3 liter vocht opslaan.
Deze 'pouch' kunnen ze binnenstebuiten keren, waardoor ze al het water uit hun snavel persen maar de vis wel binnenhouden. De opening van hun luchtpijp zit vrij ver naar voren in hun bek vergeleken met andere dieren en ze hebben feitelijk geen tong, waardoor ze dus kunnen door ademen ondanks een propvolle snavel. Ze hebben nog wel anatomisch een deukje waar bij andere vogels de neusgaten zitten, maar dat is meer voor de vorm.
Als pelikanen niet actief bezig zijn met vissen dobberen ze ook wel rustig rond, om daarna op een hogere plek te gaan zitten om zich te drogen in de zon. Het maakt ze niet veel uit of dat een rotswand is, een pier of een vissersboot.
Als vissers hun netten uitzetten voor het vangen van hele scholen Masbangu, is er niks leukers voor de pelikanen dan keer op keer in die netten te duiken. Waarschijnlijk denken die peilkanen dat ze de vissers goed getraind hebben. Het is mooi om te zien, alhoewel ik wel eens mijn hart vasthoud, omdat ze ook vast kunnen komen te zitten in de netten.
Op de praktijk hebben we regelmatig pelikanen opgelapt en weer losgelaten. Dat varieerde van een geblesseerde vleugel tot gewonde snavels of poten. Een gescheurde snavelzak is de meest voorkomende verwonding. Dit kan komen doordat ze langs iets scherps zijn gedoken, soms komt het ook door de restanten van vislijnen plus vishaken die in de zee achterblijven. Nu zijn pelikanen ook geen doetjes dus als ze flinke ruzie hebben kunnen ze best uithalen naar elkaar.
Aan het eind van hun bovensnavel zit een klein venijnig haakje waarmee ze elkaar kunnen verwonden.
Omdat pelikanen vrij groot zijn hebben ze weinig natuurlijke vijanden. Behalve dan de mens. Af en toe vindt er massale sterfte plaats bij vooral jonge pelikaan. Dit kan komen door virusinfecties, zoals pokken, maar ook door darminfecties als gevolg van parasieten. Pelikanen zijn redelijk honkvast. Aan het eind van de dag komen ze vaak met zijn allen samen in een mangrovebos, om zich klaar te maken voor de nacht. Zo kun je bij het binnenwater van Piscadera soms wel meer dan tien pelikanen bij elkaar zien zitten bij zonsondergang. Het broedseizoen is meestal vanaf februari tot mei. Als de eieren gelegd zijn duurt het ongeveer vier weken voor deze uitgebroed zijn. De jongen worden gevoerd door de maaginhoud over te geven in hun bekjes. Vandaar dat pelikanennesten niet echt lekker ruiken… Afhankelijk van de locatie van het nest (rotswand of mangrove) duurt het langer voor ze uitvliegen. Met vijf tot zes maanden staan ze redelijk op hun eigen pootjes.
Het duurt gemiddeld drie tot vier jaar voor ze volwassen worden, sommige pas als ze vijf zijn. Vandaar dat pelikanen ondanks hun grootte en weinig natuurlijke vijanden, gevoelig zijn voor omgevingsfactoren voor hun voortbestaan. Het duurt circa zes jaar voor een pelikaan nageslacht voortbrengt. Plastic afval dat in zee ronddrijft kunnen ze aanzien voor vis, wat een andere bedreiging is voor hun gezondheid. Ik hoop dat we er met zijn allen voor zorgen dat de pelikanen voorlopig nog lang en gezond kunnen blijven wonen in onze contreien.

Food for thought.

Chili: land van gerechten met grappige namen

Voor deze editie wederom een recept van een Latijns-Amerikaans land: Chili! Het land van de gerechten met grappige namen. Sommige bijna onuitspreekbaar: chapalele, charquican, carapulcra, plateada con quinoa, congrio, porotos, chupe de locos, chochoca (of ook chochoyeco, trotroyeco of trutru), sopaipillas, po'e, umu rapa nui.

Tekst: **Miriam de Windt**

Een visrestaurant in Santiago de Chile.

Veel van deze gerechten zijn van origine van de oorspronkelijke inheemse bevolking. Maar we houden het makkelijk en uitspreekbaar voor u in deze editie: een bonensoep.

Spaanse invloeden, dankzij de Spaanse conquistadores in de Middeleeuwen, gecombineerd met de Chileens-Indiaanse cultuur hebben voor de traditionele Chileense keuken gezorgd. Later hebben ook andere Europese landen bijgedragen. Met name Duitsland, Italië en Frankrijk.
Chili heeft een gevarieerd klimaat en geografie. Hierdoor zijn de voedingsgewoonten ook gevarieerd voor wat betreft smaken, ingrediënten, groente, fruit en andere landbouwproducten.
Karakteristiek voor de Chileense keuken zijn de variatie en kwaliteit van vis en zeevruchten. Dit is te danken aan de lange kustlijn aan de Grote Oceaan.
Chili is tevens een grote wijnproducent. Maaltijden zonder wijn zijn in Chili een zeldzaamheid.
Het is een groot land. Er is een duidelijk verschil in de cuisine tussen Noord-, Centraal-, Zuid- en het kustgebied van Chili.
De keuken van Noord-Chili wordt sterk beïnvloed door de culturen en voedingsgewoonten van de bevolking van het Andesgebied. De voeding is eiwitrijk. Sommige koolhydraatbronnen komen alleen in het noorden voor en zijn verder geheel onbekend in Centraal- en Zuid-Chili. Vlees van de lama en de alpaca worden in het noorden graag gegeten.
De keuken van het Centraal- en kustgebied is tot stand gekomen door zowel de gewoonten van de inheemse bevolking alsmede door de Europese immigranten in de 19e eeuw. Voedsel werd voornamelijk verkregen door veeteelt en landbouw.
De keuken van het zuiden werd deels beïnvloed door de inheemse bevolking en deels door Duitse immigranten. De Duitsers brachten mayonaise, yoghurt, bier en diverse soorten taart en desserts. Vis en zeevruchten zijn in het zuiden van Chili nog belangrijker dan in de rest van het land, gezien de zeer vele kleine eilanden die onderdeel zijn van Zuid-Chili.
Bonen nemen een belangrijke plaats in de Chileense keuken in. Verschillende soorten, traditioneel 'porotos' genoemd, worden geserveerd met rijst of maïs en zelfs met pasta. Het gerecht in deze editie is hier een goed voorbeeld van. Dit recept is een vorm van 'porotos con pilco'. Pilco is een mengsel van maïs, uien, tomaten, knoflook, komijn, basilicum, paprika en pompoen.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.

C 520-6932

Cranberrybonen
In Italië worden cranberrybonen 'borlotti' bonen genoemd. De peulen zijn roze of rood, vandaar de naam cranberrybonen. De bonen zelf zijn blank van kleur met donkerrode, magenta of zwarte vlekken en/of strepen. Qua grootte en consistentie lijken ze op pinto beans. Ze hebben een milde kastanjesmaak.
Na het koken worden ze lichtbruin van kleur.
Cranberrybonen bevatten veel voedingsstoffen, zoals veel andere peulvruchten. Noemenswaardig is wel de hoeveelheid foliumzuur en mineralen als magnesium, fosfor, koper en mangaan. Cranberrybonen leveren bijna drie keer zoveel foliumzuur als de dagelijks aanbevolen hoeveelheid en driekwart van de DAH van de genoemde mineralen.
In deze zogenaamde moderne tijd, dat de westerse wereld te veel dierlijke eiwitten consumeert, zijn peulvruchten de beste, makkelijkste en goedkoopste optie om meer plantaardige eiwitten in uw voeding te incorporeren. Cranberrybonen zijn een welkome variatie. Ze hebben een net iets andere smaak, waardoor u en uw familieleden toch nog met smaak van een peulvruchtenmaaltijd kunnen genieten.

Plum tomaten
Plum tomaten worden speciaal gekweekt voor het maken van sauzen en de verwerking in gerechten. Ze zijn meestal ovaal met minder zaadcompartimenten, minder vochtgehalte en zodoende hebben ze relatief meer vruchtvlees. Roma tomaten en de Venezolaanse perita's vallen onder plum tomaten. Kleine plum tomaten staan bekend als grape tomatoes.

Analyse
Goede voedingsstoffen die u binnen krijgt met deze Chileense soep zijn plantaardige eiwitten, vezels, kalk, ijzer, vitamines A, B1, B2 en C. Deze voedingsstoffen zijn voornamelijk afkomstig van de bonen, pompoen en tomaten.
Ongewenste voedingsstoffen zijn er eigenlijk niet in overmaat. Heel weinig verzadigde vetten en nul cholesterol zijn grote pluspunten. Door de olijfolie krijgt u uiteraard wat vetten, maar vetten met gunstige vetzuren. Deze soep is vegan. En dit is de logische reden dat de ongewenste voedingsstoffen niet of nauwelijks aanwezig zijn: geen vlees en geen dierlijke ingrediënten in het recept.
We hebben vaker gesteld dat u nooit genoeg groenterecepten kunt hebben. Dit geldt ook voor peulvruchten. Nooit te veel recepten voor een lekkere vegetarische of vegan peulvruchtenmaaltijd. Het is verstandig om dit recept bij de hand te houden. Indien u geen cranberrybonen kunt krijgen, kunt u het gerecht ook met linzen, pinto beans, pink beans of kidneybonen maken. Of met onze eigen 'bonchi kunuku'.

Kook mee met May.

Cranberrybonensoep met maïs en pompoen

Ingrediënten:
2 cups verse cranberrybonen, gedopt
3 eetlepels gewone olijfolie
2 eetlepels zoete paprikapoeder
1 flinke ui, schoongemaakt en klein gehakt
4 plum tomaten, vellen en pitten verwijderd
½ theelepel oregano
Zout en versgemalen peper
1 pond pompoen, geschild en in stukjes
½ cup maïskorrels (diepvries)

Bereidingswijze:
De verse cranberrybonen wassen en in een pan met water aan de kook brengen. Vuur temperen en op een klein pitje met de deksel op de pan de bonen gaar laten worden in 45 minuten.
De bonen afgieten en apart zetten. Het kookvocht van de bonen bewaren.
De olie verhitten in een pan met dikke bodem en de paprikapoeder er bijvoegen. Vuur temperen, goed roeren en niet laten verbanden!
De uien toevoegen en sauteren.
De tomaten en oregano toevoegen, roeren tot alles dik en goed gemengd is.
Afmaken met zout en peper.
Het mengsel en de pompoen bij de bonen in de pan voegen en genoeg kookvocht erbij doen tot alles onder staat.
Met de deksel op de pan 15 minuten laten pruttelen. De maïs toevoegen en nog 5 minuten langer koken. De pompoen zal zich mengen in de soep.
Serveren met hete pepersaus.
Voor 4-6 personen.

Eet smakelijk,
May

Europa na de storm

Er is weer een boek over de kansen op vruchtbare samenwerking tussen Europese landen verschenen. Het boek is niet alleen belangrijk voor Europa, maar ook voor andere regio's waar gestreefd wordt naar betere samenwerking, zoals in het Caribisch gebied. Van Europa kunnen veel lessen geleerd worden, zo betoogt Brede Kristensen in zijn boekbespreking.

Tekst: **Brede Kristensen**

Over de problemen van de EU verschijnt het ene na het andere boek. Het is een getob van jewelste. 2016 zal geen gemakkelijk jaar voor de Europese Unie worden. Heeft de EU nog wel een toekomst? Kortgeleden kwam er een dikke bundel uit met negentien artikelen van auteurs uit diverse Europese landen om de balans maar weer eens op te maken. Europa na de storm van de financiele crisis en het bijna-bankroet van Griekenland. Met een mooi voorwoord van Herman Van Rompuy.

Voorzichtig worden suggesties gedaan hoe het functioneren van de EU te verbeteren en desintegratie te voorkomen. Eensluidende adviezen zijn het niet geworden. Dat de storm van de mega-immigratiestromen inmiddels is uitgegroeid tot een orkaan, konden de auteurs tijdens het schrijven slechts vermoeden. De titel had dus ook 'Europa in de storm' kunnen luiden.

Overigens is het een bundel die juist vanwege zijn bondige formuleringen en pluriformiteit zeer lezenswaardig is en de lezer stevig aan het denken zet. De auteurs blijken het behoorlijk eens te zijn over een drietal fundamentele tekorten van de EU. Die lopen als rode draden door het boek. De eerste rode draad is die van het democratische deficit, oftewel tekort. Vrijwel alle auteurs zijn het erover eens dat er iets schort aan het democratisch functioneren. En ik denk dat de meeste burgers van de EU dat ook vinden. Over de precieze aard van dit tekort wordt verschillend gedacht. In grote lijnen gaat het over de vraag of het direct door de burgers gekozen EU-parlement wel voldoende te zeggen heeft. Maar zelfs als het EU-parlement meer bevoegdheden zou krijgen, is het probleem nog niet de wereld uit. Ten eerste omdat de nationale parlementen dan bevoegdheden kwijtraken en ongetwijfeld zullen tegensputteren. De regen wordt door drup vervangen. Ten tweede omdat volgens artikel 10 van het Verdrag inzake de EU er naast vertegenwoordiging van burgers (parlement) ook sprake is van vertegenwoordiging van lidstaten die via hun regeringsleiders in de Europese Raad vertegenwoordigd zijn. Raad en parlement zijn niet per definitie vriendjes. Daarbij komt nog een derde moeilijkheid om de hoek kijken. Herkenbaar voor de Nederlandse Antillen. De politieke partijen zijn namelijk nationaal georganiseerd en komen met een nationaal mandaat in het EU-parlement. Van de EU-parlementariërs wordt weliswaar verwacht dat ze EU-belangen zullen behartigen, maar het nationale belang zal altijd een grote rol spelen. Zoals het eilandelijke belang in de Staten van de Nederlandse Antillen. Die kwestie wordt niet opgelost doordat nationale partijen deel uitmaken van enkele grote politieke 'stromingen'. Zo zijn er nog enkele structurele problemen.

Met Herman Van Rompuy trek ik in twijfel of daarmee het democratische tekort en de daaruit voortvloeiende onvrede bij burgers is verklaard. Zelfs de beste regelingen stuiten op onvrede indien er met de mentaliteit iets aan de hand is, of erger, als het aan vertrouwen ontbreekt. Vaak ten gevolge van gebrekkige communicatie. Zo meent Habermas dat het wantrouwen tiert omdat vreemde regeringsleiders hun belangen behartigen. Betere communicatie zou veel onvrede wegnemen. Vandaar dat Van Rompuy en ook anderen wijzen op de gebrekkige manieren waarop stakeholder-overleg binnen de EU plaatsvindt. Het zogenaamde overleg-deficit. Te vaak verschuilen EU-ambtenaren zich achter genomen besluiten of eenmaal vastgestelde regelingen, die wel degelijk aan nieuwe omstandigheden kunnen worden aangepast. Onwrikbaarheid van ambtenarij of bureaucratie is schering en inslag en oorzaak van onvrede. Dat komt het vertrouwen in Brussel niet ten goede.

De tweede rode draad is het doelstellingen-deficit. Wat willen we eigenlijk met de EU? De grondleggers waren na de Tweede Wereldoorlog ervan overtuigd dat alleen intensieve samenwerking en handel tussen Europese landen een zoveelste desastreuze oorlog kon voorkomen. Ze waren zo verstandig niet ineens alles te willen realiseren. Ze kozen bewust voor een stap-voor-stap benadering. Echter, nu al zoveel stappen zijn gezet, rijst de vraag: hoe verder? Willen we naar een grote unitaire staat? Een soort supernatie? Of een federale staat waarin de oorspronkelijke naties nog substantiële soevereiniteit behouden? Of een losser verband, zoiets als een confederatie? Welke rol gaat de euro spelen als de afzonderlijke naties hun eigen economische en fiscale beleid blijven voeren? En wat willen we met de verzorgingsstaat nu de financiële middelen overal tegenvallen? Prioriteiten zullen vroeg of laat gesteld moeten worden en dat vraagt om consensus. Er zou veel gewonnen zijn als de burgers het in grote lijnen eens waren over de doelstellingen van de EU. De auteurs lijken in meerderheid ervan uit te gaan dat dit niet het geval is. In dit verband wijst de Bulgaar Ivan Krastev op twee mentaliteiten. Eentje van 'eruit stappen', zelf eruit stappen indien… of een ander eruit gooien indien… Het zogenaamde exit-scenario dus. Deze mentaliteit past goed bij het consumentisme. Lijnrecht daartegenover staat het 'stem-scenario', het willen laten horen van je stem, bij overleg, dialoog, debat, verkiezingen.

We zouden dit ook het 'schouders eronder'-scenario kunnen noemen. Dat scenario is bezig weg te ebben. Het probleem van consumentisme is dat de Europese burger eigenlijk geen alternatief heeft.

In de praktijk leidt dit tot wat Pierre Rosanvallon ‘negatieve soevereiniteit’ heeft genoemd, de soevereine macht om te protesteren, te kritiseren, te weigeren en misschien zelfs geweld te gebruiken. In het meest positieve geval wordt de kiezer de bewaker van de democratie. Maar met zo’n mentaliteit kan de democratie ook om zeep worden geholpen. De analyse en de daarop gebaseerde visie van Rosanvallon is in mijn ogen eenzijdig. En in wezen zelfs on- of anti-democratisch. Beter is voorwaarden te creëren om het ‘schouders eronder’-scenario nieuw leven in te blazen. Dit is wat ik mis in de bundel, een discussie over voorwaarden daartoe.
Straks meer daarover, nu eerst nog iets over de derde rode draad: het rechtvaardigheids-deficit. Anders gezegd: er bestaan grote welvaartverschillen tussen de EU-landen onderling. Sommige landen kampen met torenhoge schulden. In sommige gebieden zijn armoede en werkloosheid aanzienlijk. Bovendien is er rechtsongelijkheid. Ook in de zin dat rechtspraak in vooral de nieuwe lidlanden soms zo krom als een hoepel is. Het rechtvaardigheidstekort blijkt ook een veiligheidstekort te zijn. In een land als Roemenië waar ik zelf veel gewerkt heb, merkte ik dat de gemiddelde burger van de EU verwachtte dat zeer strenge eisen gesteld zouden worden aan de rechtsgang en de bestrijding van corruptie in het land. Hoe teleurgesteld was men toen duidelijk werd dat de EU gaarne bereid was talloze onvolkomenheden door de vingers te zien. Ondanks het lidmaatschap duurt de rechtsonzekerheid voort en is er nog altijd veel corruptie. Als iemand vraagt waarom zoveel Roemenen een sceptische houding tegenover de EU innemen, dan is hier het antwoord.
Komen de auteurs nu met geloofwaardige en werkbare oplossingen? Ik vind van niet. Frank Vandenbroucke pleit wederom voor een Europese Sociale Unie. Dat lijkt mij het belangrijkste doel waarnaar de EU zou moeten streven, liefst ook met een grondwet waarin de contouren van sociale rechtvaardigheid zijn vastgelegd, maar de weg waarlangs dat doel gerealiseerd moet worden loopt rakelings langs diepe ravijnen. Misschien moet een heel andere weg gevolgd worden, een omweg wel te verstaan.
De vele uiteenlopende oplossingen die worden aangestipt om het democratisch tekort op te heffen, hebben mij evenmin overtuigd. Al lezend viel het me op dat geen van de auteurs schrijft over wat Europeanen bindt. Ik zou denken dat begonnen moet worden met versterking van wat iemand tot een Europeaan maakt. Sommige auteurs en ook sommige politici doen alsof er weliswaar een EU is, maar nog geen Europeaan. Alleen Paul Scheffer maakt daarover in zijn bijdrage een opmerking. Hij schrijft over ‘de verborgen vitaliteit van de Europese samenlevingen: vergelijkenderwijs een hoge mate van gelijkheid en levenskwaliteit, een lage corruptie en een redelijk functionerende rechtsstaat’. Inderdaad kan dat in vergelijking met andere regio’s in de wereld gesteld worden. Onderwijs en gezondheidszorg hadden eraan kunnen worden toegevoegd. Plus een indrukwekkende traditie van vele eeuwen christelijk-humanistisch denken, zij het met bergen en dalen. Scheffer trekt dan de conclusie dat dit ‘een patroon is dat niet gemakkelijk te kopiëren is’. Precies en dat is ook de reden dat er in zoveel regio’s door zoveel mensen nog altijd naar de EU-landen gekeken wordt en dat ze door meer mensen dan welke regio ook bezocht worden. Het is ook de reden dat er zoveel vluchtelingen naar toe stromen. En er moet nog iets aan worden toegevoegd. Er is geen regio in de wereld waar zoveel internationale interactie is als binnen de EU. Wetenschappers, adviseurs, kunstenaars, politiemensen, ambtenaren en ga maar door communiceren in alsmaar toenemende frequentie met elkaar. Inmiddels beschikken vooral jonge Europeanen over een perfect functionerend Europees netwerk. Heen en weer gereis tussen de landen is de gewoonste zaak van de Europese wereld geworden. Zeker, er kan zich nog altijd een afgrijselijk Joegoslavisch of Arabisch scenario voltrekken. Europa is verre van immuun voor dat soort primitief tribaal verval. Als politieke leiders hun oor menen te moeten lenen aan kortzichtige populistische verlangens, ontstaan daartoe de voorwaarden. Het eventuele toekomstige echec van de EU mag het gevolg zijn van onverantwoord politiek leiderschap, het eventuele succes van de EU, ook in stormachtige tijden, zal afhankelijk zijn van de houding van burgers tegenover de Europese culturele en democratische traditie. Als zij zich opstellen op de wijze van Krastev en Rosanvallon – kritisch, sceptisch, achterdochtig, met het eigenbelang in het achterhoofd – vrees ik dat desintegratie onvermijdelijk is. Indien burgers opstaan en van ‘hun’ politieke leiders eisen dat zij met elkaar samenwerken en op verantwoorde wijze de belangen van ieder land plaatsen in Europees perspectief en zich inzetten voor de gemeenschappelijke Europese zaak, dan zal Europa het ‘mighty continent’ blijken te zijn, waarover socioloog Anthony Giddens schreef.
Na lezing de balans opmakend kom ik tot de conclusie dat een dubbele beweging nodig is om de stormen te trotseren. Burgers zullen hun democratische verantwoordelijkheid moeten nemen, zich inzetten voor het Europese belang en dat ook van politici eisen. Niet alleen het Europese belang, ook de voortgang van de Europese traditie die in wezen universalistisch is en niet nationalistisch of particularistisch. Dat besef zou ook bij politici moeten leven. Probleem is dat op middelbare scholen, de Nederlandse voorop, geschiedenislessen zijn geminimaliseerd. Levensgevaarlijk. Zonder historisch besef zijn we niets. De Italiaan Maurizio Ferrera (in Italië worden filosofie en geschiedenis op scholen normaal gedoceerd) citeert de filosoof Kant: Europa moet de kosmopolitische en geciviliseerde traditie nieuw leven inblazen. Zo worden de ogen geopend voor de belangen en waarden van medemensen en andere volkeren, met praktische consequenties voor onze interactie met medeburgers, buren en immigranten. Dat is de traditie die Europa zijn vitaliteit geeft om de storm te overleven en waaraan het zijn doelstellingen ontleent. Daarin zal het tot voorbeeld zijn voor andere regionale samenwerkingsverbanden zoals Caricom of, wellicht, een nieuw federaal verband tussen de eilanden van het Nederlandse Koninkrijk.

L. van Middelaar, P. van Parijs (redactie). Na de storm, hoe we de democratie in Europa kunnen redden, 2015

Introductie hoger beroep in belastingzaken

Belastingplichtigen die een dispuut hebben met de fiscus krijgen binnenkort een extra mogelijkheid om hun zaak aan een fiscale rechter voor te leggen.

Tekst: **Ingemara Bak** en **Harley Offerman**

Op 8 december 2015 hebben de Staten de Ontwerplandsverordening tot wijziging van de Landsverordening op het beroep in belastingzaken en de Landsverordening administratieve rechtspraak aangenomen.

Het oorspronkelijke ontwerp was al op 9 juli 2010 aan de Staten aangeboden. Op basis van dat eerste ontwerp zou alleen beroep tegen een na bezwaar gehandhaafde boete mogelijk zijn. De nu aangenomen wet maakt het echter mogelijk om voor alle belastingprocedures in beroep te gaan.

Huidige regeling

Als een belastingplichtige een dispuut heeft met de fiscus kan hij in bezwaar gaan tegen de belastingaanslag of tegen de beschikking van de Inspecteur. Komen ze er niet uit, dan kan de belastingplichtige de zaak in een beroepsprocedure voorleggen aan de Raad van Beroep voor Belastingzaken. Indien de uitspraak van de Raad niet naar tevredenheid van de belastingplichtige is, heeft hij geen andere mogelijkheid om de uitspraak aan te vechten. De introductie van hoger beroep in belastingzaken zal hier verandering in brengen omdat de procedure nu nog een keer, in hoger beroep, aan het oordeel van een nieuwe rechter kan worden voorgelegd.

Nieuwe regeling

Het indienen van een beroepschrift zal voortaan moeten plaatsvinden bij het Gerecht in Eerste Aanleg van Curaçao in plaats van de Raad. De beroepszaken bij het Gerecht in Eerste Aanleg zullen in beginsel door één rechter worden behandeld. Tegen uitspraken van het Gerecht in Eerste Aanleg kan vervolgens hoger beroep worden ingesteld bij het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, St. Maarten en van Bonaire, St. Eustatius en Saba. Bij het Gemeenschappelijk Hof worden de zaken behandeld door meerdere rechters. Belastingzaken zullen met meer regelmaat door het Gerecht in Eerste Aanleg worden behandeld, waardoor deze zaken sneller kunnen worden afgehandeld. De belastingplichtige kan daardoor eerder zekerheid krijgen over zijn fiscale positie.

Daarnaast wordt de mogelijkheid geïntroduceerd om zaken zonder zitting af te doen. Hierbij kan gedacht worden aan zaken waarbij het op voorhand duidelijk is dat deze worden afgewezen dan wel toegewezen, zoals onder meer het geval kan zijn als een beroepschrift niet is gemotiveerd.

Kostenvergoeding

Onder de huidige regeling is kostenvergoeding slechts mogelijk in de bezwaarfase. Een vergoeding van kosten in de beroepsfase is niet mogelijk, zij het dat in sommige gevallen de belastingplichtige bij de civiele rechter een procedure begint om alsnog de kosten vergoed te krijgen. Dit wijzigt in twee opzichten. Het wordt nu, evenals bij de bezwaarfase, om een beperkte kostenvergoeding te krijgen. Een andere belangrijke ontwikkeling is echter dat partijen, zowel de belastingplichtige als de fiscus, een vergoeding van kosten gemaakt in verband met het beroep of hoger beroep kunnen eisen. Een natuurlijk persoon kan slechts in de kosten worden veroordeeld in geval van kennelijk onredelijk gebruik van het procesrecht.

Overgangsfase

De nieuwe regeling treedt na publicatie met terugwerkende kracht per 1 januari 2016 in. Alle belastingzaken die per 31 december 2015 nog in behandeling waren bij de Raad zullen vanaf 1 januari 2016 automatisch overgaan naar het Gerecht in Eerste Aanleg. Dit betekent ook dat voor al deze zaken het instellen van hoger beroep mogelijk wordt. We verwachten ook dat op korte termijn de namen bekend zullen worden gemaakt van de rechters die moeten worden benoemd met betrekking tot het hoger beroep. Inmiddels is op alle eilanden de regeling van hoger beroep in belastingzaken ingevoerd. De uitbreiding tot cassatie bij de Hoge Raad in Nederland zal dan ook mogelijk per 1 januari 2017 volgen.

De introductie van hoger beroep in belastingzaken is een positieve ontwikkeling. Wij verwachten dat de doorloop van belastingzaken hiermee zal versnellen. Belastingplichtigen weten sneller waar ze aan toe zijn. En dat bevordert de rechtszekerheid.

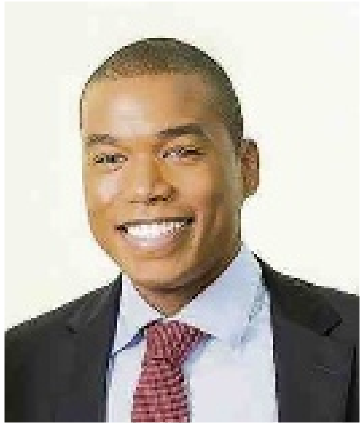

Mr. Ingemara Bak en mr. Harley Offerman zijn werkzaam bij PricewaterhouseCoopers Curaçao als belastingadviseurs. In deze rubriek wordt over diverse fiscale onderwerpen geschreven.

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL
1 sjalot, **7** houtsoort, **11** werkelijkheid, **12** beeldzijde van een muntstuk, **14** bosantilope, **16** post (Eng.), **17** nageltje onder atletiekschoen, **20** karakter, **22** bezittelijk vnw., **23** episch dichtstuk, **25** Japanse parelduikster, **26** kaartruitertje, **27** stuk hout, **28** water (Fr.), **30** Aziaat, **34** loot, **36** drietal, **38** minnaar, **39** Zwitserse schilder, **40** landbewerking, **42** roofvogelnest, **44** sterrenbeeld, **45** kapmes, **46** opstandig.

VERTICAAL
2 kloppen, **3** plaats in Rusland, **4** grondsoort, **5** betaalplaats, **6** niets, **7** bede, **8** rivier (Sp.), **9** vulkaan op Sicilië, **10** geweldig, **13** materiaal van een visser, **15** priem voor leerwerk, **16** muzikale compositie, **18** lofuiting, **19** kaal worden, **21** Italiaanse dichter, **23** Britse omroep, **24** boom, **29** strijdperk, **31** voetbalterm, **32** inheems vorst, **33** bedwelmend middel, **35** stekelige plant, **37** Oudiers alfabet, **39** schaaldier, **41** een zekere, **43** lofdicht.

1	2		3	4	5	■	6	■	7	8	9		10	
■		■	11									■		■
■	12	13				■		■	14			15		■
16				■	17	18		19		■	20			21
22			■	23						24	■	25		
	■	26			■		■		■	27			■	
28	29		■	30	31		32		33		■	34	35	
36			37	■	38					■	39			
■	40			41		■		■	42	43				■
■		■	44									■		■
45						■		■	46					

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Gonnie de Rijk
Ayo 57-A
Aruba

L. Esteba
Kaya A. Boelijn 3
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

ZWEEDSE PUZZEL

casino / ziels-gelukkig		klooster-overste		kant / halfwarm		Bijbelse figuur		Chinees gerecht / spoedig		Engels lidwoord	
						echter / heester					
Jonkheer		symbool tantalium / kalmte			bericht / besmette-lijke ziekte					dikke brij	
			pers-bureau / Italiaanse omroep				ampère / bazige vrouw				bouwland
klok / plaats in Italië								voor / decibel			
				sportpark							
rust							stuk hout				

CRYPTOGRAM

		■	1	■	2			
		3					4	
5	■	■		■		■		■
6		7				■		■
	■		■	■	8	9		10
11				12	■		■	
	■		■	13				
	■		■		■		■	
14								

HORIZONTAAL:
3. Ruimte voor een insect? (7); **6.** Houterige voorschriften (6); **8.** Die gaat met benzine aan de slag (4); **11.** Letteken van een achterblad (5); **13.** Volgens grootvader reeds een gesteente (5); **14.** Minder soepel vaartuig (6).

VERTICAAL:
1. Weldenkende trant (4); **2.** Nog droger kan het verlangen niet zijn (5); **4.** Klinkende jongensnaam (4); **5.** Ten onrechte beschouwd als een raar denkbeeld (7); **7.** Ga maar na wat het effect is! (6); **9.** Eerste waterkering die in de bijbel voorkomt (4); **10.** Wat een heks om haar terug te halen! (3); **12.** Gast bij de vrijmetselaars (4).

WOORDZOEKER

O	N	T	V	O	E	R	I	N	G	O	O	I
T	I	D	R	E	V	A	O	N	E	I	Z	D
U	E	L	I	O	R	E	I	L	R	R	A	A
A	N	N	A	E	L	T	R	A	T	L	O	E
L	I	S	O	S	H	L	T	M	B	R	J	T
E	M	M	C	C	K	N	E	L	A	T	A	R
T	A	C	E	H	O	A	E	Y	L	C	E	P
S	T	R	O	U	R	P	A	E	B	U	H	S
E	E	S	S	I	E	IJ	P	R	M	U	D	T
B	F	T	A	L	F	P	L	A	A	E	S	U
B	M	A	N	H	A	F	T	I	G	U	G	U
O	A	F	J	O	G	I	U	T	N	I	Z	R
T	P	C	O	E	E	T	D	R	A	G	E	R
S	T	H	S	K	A	T	O	C	E	L	S	A
A	O	E	E	X	C	E	L	L	E	N	T	D
W	L	F	T	F	I	R	D	T	S	E	E	G

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AMFETAMINE
APPELTJE
BERECHTING
BESTELAUTO
COIFFURE
DRAGER
ECOTAKS
EXCELLENT
GEESTDRIFT
GEMEENHEID
GESEL
INGOOI
LASKAAR
LEPELBLAD
MANHAFTIG
ONTARIO
ONTVOERING
OPHEF
OVERMACHT
PIJPFITTER
REUMATIEK
ROLTRAP
SAMOERAI
SANJOSE
SCHRIJLINGS
SCHUILHOEK
STAFCHEF
STUURRAD
TELER
TOREN
TROLLEYBUS
VERDI
WASTOBBE
ZINTUIG

© Sanders Puzzelboeken/160213

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

					8	1	6	
2		9		7			4	8
8		6	5	2				
	3		4	5				
		8	7			2	9	3
9			3			4		
	8		1			6		
		5					1	
	2				4		7	

HEAVY

7				5				
				1	6		3	
	4	9		2				
8			9		4			
5				7				2
							1	9
		6					5	
							7	
	8				3			4

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

2	6	5	7	3	1	8	4	9
4	8	3	2	9	5	6	7	1
1	9	7	4	6	8	2	5	3
3	5	2	1	4	6	9	8	7
6	4	9	5	8	7	3	1	2
8	7	1	3	2	9	5	6	4
7	1	6	9	5	2	4	3	8
5	2	4	8	1	3	7	9	6
9	3	8	6	7	4	1	2	5

Heavy

9	7	2	4	6	1	3	5	8
4	8	5	9	2	3	7	1	6
3	6	1	8	5	7	2	9	4
1	9	3	6	4	2	5	8	7
2	4	6	7	8	5	1	3	9
8	5	7	1	3	9	6	4	2
7	1	8	5	9	6	4	2	3
6	2	4	3	1	8	9	7	5
5	3	9	2	7	4	8	6	1

Cryptogram:
Horizontaal: 3. Papkost; 6. marine; 8. lans; 11. samen; 13. ernst; 14. eiland.
Verticaal: 1. Gaai; 2. oksel; 4. spin; 5. omissie; 7. rommel; 9. Anna; 10. set; 12. neon.

Woordzoeker: WATERDAMP

Zweedse puzzel

■	D	■	W	■	P	■	T	■	M	■	U
M	A	N	E	G	E	■	J	E	A	N	S
■	M	■	B	A	■	T	A	N	D	■	O
Z	S	M	■	L	O	R	■	Z	O	Z	■
■	P	E	N	A	R	I	E	■	N	E	E
H	E	R	A	■	K	A	B	I	N	E	T
■	L	E	T	A	A	L	■	M	A	M	A

Prijspuzzel

H	A	I	F	A	■	M	■	N	■	A	G	A	M	I
O	■	■	I	D	E	O	L	O	G	I	E	■	■	G
B	■	O	R	E	■	N	■	O	■	R	E	P	■	R
B	O	N	N	■	H	E	V	I	G	■	L	E	I	E
Y	E	N	■	M	E	T	■	T	A	P	■	T	B	C
■	R	O	T	O	R	■	■	■	B	A	M	I	S	■
Z	O	Z	■	E	T	S	■	J	O	U	■	T	E	R
A	S	E	N	■	Z	W	A	A	N	■	S	I	N	E
I	■	L	E	B	■	I	■	B	■	H	O	E	■	T
R	■	■	W	O	O	N	T	O	R	E	N	■	■	O
E	C	L	A	T	■	G	■	T	■	S	T	U	U	R

Work & Travel met Elton

Hoe meer hij reist, hoe meer hij van Curaçao gaat houden. Voorlopig is hij echter nog op wereldreis. Docent Aardrijkskunde Elton Sint Jago doet in de Ñapa maandelijks verslag van zijn belevenissen.

Mongolië, land der nomaden

Vanuit Tokio vloog ik door naar Mongolië, land der nomaden en van de legendarische Chinggis 'Genghis' Khan. Hij was de stichter van het Mongoolse Rijk dat tegen het eind van de 13e eeuw meer dan de helft van het huidige Azië bezat. Mongolië is erg groot en dunbevolkt, zodoende is het niet makkelijk om geheel onafhankelijk te reizen tenzij je eigen vervoer of veel tijd hebt want met het openbaar vervoer gaat het moeilijk. Ik was gedwongen om een tour van een paar dagen te boeken.

Tekst: **Elton Sint Jago**

Ik begon in de hoofdstad Ulaanbaatar waar de helft van de circa 3 miljoen inwoners van Mongolië woont. Gelukkig was de koudste hoofdstad ter wereld niet zo koud toen ik er in mei vorig jaar was.

De economie van Mongolië is 'booming', voornamelijk dankzij de mijnbouw, en in de hoofdstad was dat te zien aan het grote aantal bouwprojecten. De belangrijkste weg is de Peace Avenue, waar je onder andere het Sukhbaatar Plein treft. Dat is een groot plein waar alle officiële ceremonies en vieringen gehouden worden en hier staat ook het Government Palace met een groot, zittend beeld van Chinggis Khan. Vlakbij het plein bezocht ik het National Museum of Mongolia, een 'must' om gedetailleerd en uitgebreid zicht te krijgen op de rijke geschiedenis en cultuur van Mongolië.

Bij het Gandantegchinlen Klooster staat een 26,5 meter hoog beeld van de god 'Migjid Janraisig' (Avalokitesvara). Overal bij het complex zijn kleine gebedsmolens geplaatst; mensen lopen langs de molens en draaien deze om om geluk te brengen. Vanuit de Zaisan Memorial die op een heuvel staat geniet je van het uitzicht over Ulaanbaatar. Het gedenkteken is gewijd aan de gevallen soldaten van de voormalige Sovjet-Unie gedurende de Tweede Wereldoorlog.

Er staan een standbeeld en een cirkelvormige muur met tekeningen die de vriendschap tussen Mongolië en de voormalig Sovjet-Unie tonen. Ik was in Ulaanbaatar tijdens een weekeinde en bezocht een Latino-club waar salsa, bachata en kizomba gedanst worden. Het was interessant om te zien hoe goed de Mongolen kunnen dansen.

Ik was slechts tien dagen in Mongolië en had al veel andere woestijnen gezien, daarom ben ik niet naar de Gobiwoestijn gegaan. Met drie andere reizigers vertrok ik met een tour richting het westen. We reden door het bijzondere, prachtige Mongoolse platteland; een grote leegte zonder bomen, veel bergen met sneeuw, meertjes, vee op het gras en joerten (traditionele, ronde nomadische tenten).

Af en toe passeerden we een kleine nederzetting langs de weg en er waren verschillende 'ovoos' te zien, heilige hopen steen, hout en andere materialen. We kwamen aan in Karakorum, de oude hoofdstad van het Mongoolse Rijk en vlakbij overnachtten we in een joert bij een lokale familie.

We bezochten het Erdene Zuu Klooster, een Boeddhistisch complex gebouwd aan het eind van de 16e eeuw omringd door een muur met meer dan 100 stoepa's. Het complex bestond uit verschillende tempels maar vele zijn in de vorige eeuw door de communisten vernield. De tempels die er nog staan zijn kleurrijk en met veel details, vooral aan de binnenkant. Het hele complex staat op de Unesco Werelderfgoedlijst.

Vervolgens verbleven we in de 'middle of nowhere', letterlijk! Onze slaapplek bestond uit twee joerten en een tuin vol vee. Iets verderop stonden er nog twee joerten en verder was er helemaal niets! We verbleven bij echte nomaden. Naar het toilet? Er was ruimte zat, kuiltje graven en klaar!

Het was een hele rustige, vredige middag. Ik zat relaxed met mijn muziekje en boek te genieten van de rust, stilte en frisse lucht. Ook maakte ik een rondje op de kameel en proefde ik 'airag', gefermenteerde paardenmelk die ik smerig vond.

We bezochten het indrukwekkende, 40 meter hoge, van roestvrij staal gemaakte beeld van Chinggis Khan in Erdene. Vlak daarbuiten had ik de kans om met een enorme gier te poseren voor een foto. Bij het Gorkhin-Terelj National Park overnachtten we wederom in een joert.

We hebben paardgereden door een gedeelte van het park. Vlak daarna werd het weer zeer slecht en konden we niets meer doen. De volgende dag hebben we een wandeling gemaakt en terug in Ulaanbaatar moest ik van de gids 'khuushuur' proeven. Dat is een traditionele knoedel gevuld met vlees en was erg lekker, maar té vettig.
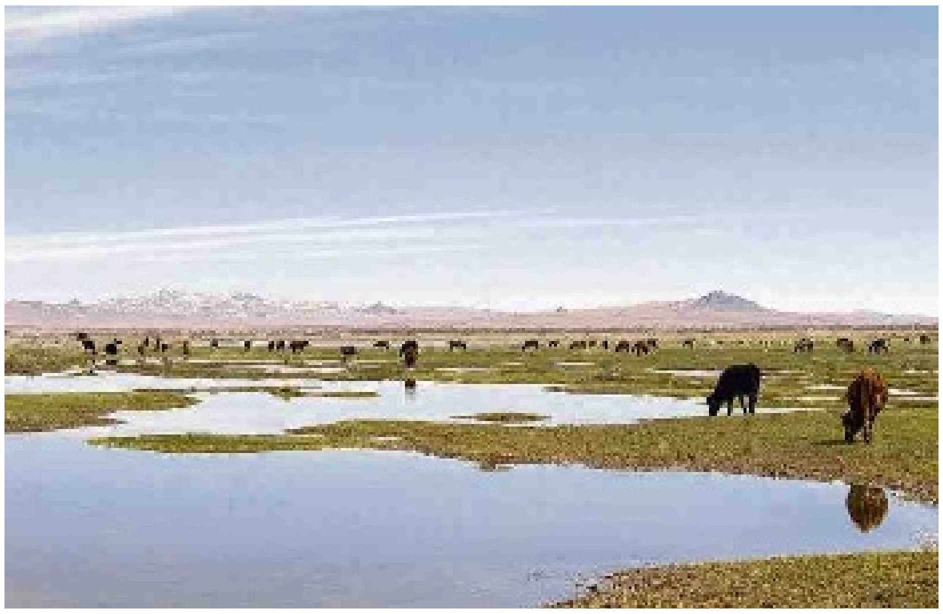
Na deze mooie ervaring in Mongolië vloog ik verder richting het westen. Meer in het volgende verslag!